

28.06.2002

Miljøverndepartementet
Postboks 8013 Dep.
0030 Oslo

HØRINGSUTTAELSE OM NOU 2002:1 *FORTID FORMER FRAMTID*

Vi ønsker i det følgende å knytte vår høringsuttalelse til de punktene som særlig angår våre medlemmer, historielagene. I den forbindelse kommer vi i stor grad til å støtte oss til en undersøkelse som ble gjort blant historielagene i 2001, og som resulterte i rapporten *Røtter og vekst. Historielagenes aktivitet og omfang 2000* (utgitt 2002). Denne rapporten er vedlagt til orientering.

Det er departementets ønske at høringsuttalelsen følger en foreslått disposisjon, men da den ikke alltid er tilpasset de kommentarer vi har til utredningen, vil vi innledningsvis peke på et moment vi føler ikke er tilfredsstillende behandlet: *definisjonen av kulturminner*. Den er for snever og tar ikke tilstrekkelig hensyn til det immaterielle aspektet. Vi vil videre hevde at kulturminnebegrepet er den ene av to bestanddeler i et videre begrep, kulturvern. I dette inngår et materielt aspekt (fysiske kulturminner) og et immaterielt aspekt (det kulturhistoriske). Vi vil utdype hva vi legger i det sistnevnte.

En viktig del av historielagenes arbeid, er å ta vare på *historien omkring* et kulturminne. Like så påkrevet som å holde et kulturminne fysisk i hevd med tanke på vedlikehold og skjøtsel, er innsamling og formidling av kulturminnets historie det som gir kulturminnet dets dypere verdi og innhold. Dette kan sammenlignes med et gammelt fotoalbum hvor ingen har skrevet informasjon om motivet, og hvor man mangler både navn og årstall på personer som er avbildet. Bildene forringes i sin verdi, de blir tappet for innhold.

Samtidig ser vi at det blir et stadig mer fokus på evnen til å formidle. Landslagets rapport *Røtter og vekst* viser at *formidling* av historien er et meget viktig arbeidsområde i frivillig kulturvernarbeid. Formidleren vil i framtida bli en ressursperson i et samfunn som har fått betegnelsen "informasjonssamfunnet", men hvor utfordringene vil bestå i å sortere og bearbeide informasjonen til noe håndgripelig og forståelig. Ved å knytte ny kunnskap til allerede erfart kunnskap vil man lettere kunne sette den "informasjonsveggen" man i dag møter inn i et bredere perspektiv, og gi kunnskapen en forstått nytteverdi. I dette arbeidet vil blant annet historielagenes rolle som formidlere av lokal historie inneha en viktig funksjon.

For Landslagets medlemmer settes det ingen skille mellom det materielle og det immaterielle kulturvernet. Lagene nærmer seg kulturminnet fra ulike innfallsvinkler som gir et helhetlig verneaspekt. Dugnader som omhandler vedlikehold av og tilgjengelighet til et kulturminne, verdsettes på samme måte som innsamling av historien og utgivelse av publikasjoner omkring samme kulturminne. Landslaget kan ikke se at det immaterielle aspektet får tilstrekkelig omtale og fokus i NOU 2002:1, i forhold til de erfaringer vi har med våre 80.000 medlemmer. Særlig kommer dette til uttrykk i forhold til den omfattende publikasjonsvirksomheten lagene bedriver. *Røtter og vekst* viser at 50% av lagene utgir årbøker, 20% kvartalsvise medlemsblad,

og 39% utgir annen lokalhistorisk litteratur. For våre medlemmer vil det være av stor betydning hvorvidt det statlige regelverket støtter eller vanskeliggjør utgivelser av kulturhistorisk innhold, blant annet i forhold til momsfratak på lokalhistorisk litteratur utgitt av frivillige organisasjoner. Dette vil vi komme tilbake til nedenfor under økonomi.

Andre eksempler på immaterielt kulturvern er innsamling og registrering av kilder, stedsnavn, tradisjonsstoff/livsminner, dialektord- og uttrykk, privatarkiver, m.m. Dette materialet blir ofte oppbevart i lokalhistoriske arkiver/samlinger, gjerne knyttet til det lokale biblioteket.

Pkt. 1. Utredningens mål, strategier og innsatsområder som grunnlag for en framtidsrettet kulturminnepolitikk

- Hva er de største mulighetene – og eventuelt truslene – for framtidens kulturminnepolitikk?

Dugnad, eller frivillig arbeidsinnsats, er en viktig forutsetning for et godt kulturminnevern. Både engasjementet innenfor det frivillige kulturvernarbeidet og kunnskapen medlemmene besitter, sparer det offentlige for betydelige summer hvert år. *Røtter og vekst* gir et anslagsvis bilde av hvilke beløp dette dreier seg om. Anslagsvis fordi mange lag ikke fører opp dugnadstimene, blant annet ikke når det gjelder publikasjonsvirksomheten. Tar vi allikevel for oss de tallene som fremkommer i undersøkelsen, tilsvarer dette ca. 70 heltidsstillinger til en kostnad på kr. 21 millioner årlig. Beløpet kan være med å underbygge behovet for stimulering av frivillige organisasjoners innsats i kulturminnevernet, ved at deler av midlene som overføres til lokalt kulturminnevern, kanaliseres til historielag og andre organisasjoner som bidrar til å ivareta kulturminner og kulturmiljøer. Dugnadsarbeid kan på generell basis ikke bli tatt for gitt, og man kan ikke basere seg på at dugnadsånden vil vedvare i samme omfang som tidligere. Dette begrunnes i signaler Landslaget har fått om at det har blitt vanskeligere å motivere til dugnadsinnsats blant våre medlemmer. For å opprettholde det nåværende nivået i det frivillige arbeidet, vil det derfor være nødvendig med økte økonomiske tilskudd.

Pkt. 3. Kulturminner og kulturmiljø som grunnlag for verdiskaping

Generelt slutter Landslaget seg til de anbefalinger som NOU'en gir om økonomien s. 104-05, men en utdyping av enkelte punkter er på sin plass.

Kulturminnefondet er nå opprettet, og dette er en gledelig og viktig begivenhet. Landslaget ønsker å gi honnør til Fortidsminneforeningen, som tok initiativ til det, og til regjeringen Bondevik, som gjennomførte det. Særlig har miljøvernminister Børge Brende bidratt til å løse det trygt gjennom den politiske prosessen. Samtidig gir Landslaget sterk tilslutning til Fortidsminneforeningens ambisjon om å løfte fondets størrelse opp, fra de vedtatte 200 millioner kroner, til minst 2 milliarder kroner, slik at en årlig avkastning på minst 100 millioner kroner kan stilles til disposisjon for kulturminnevernet. En slik størrelse er helt nødvendig for å ta godt nok vare på de kulturminnene som finnes, og de som i tida framover blir definert som kulturminner. Og ikke minst: Norge har i dag råd til en slik satsing.

Blant de mange andre tiltak som er foreslått for å sikre økonomien til kulturminnevernet, vil vi også trekke fram *merverdiavgiftsloven*. I tillegg til de tre forslagene som er nevnt på s. 105, vil Landslaget peke på følgende: Vi er kjent med at det foregår utredningsarbeid med den hensikt å få til en refusjonsordning der frivillige organisasjoner kan få refundert merverdiavgiften på tjenester som fra 01.07.2001 falt inn under loven. Det er Kulturvernets

fellesorganisasjon som arbeider med denne saken i forhold til myndighetene, og Landslaget støtter dette arbeidet. Vi vil også rette søkelyset på våre medlemmers store publikasjonsvirksomhet, som altså er det immaterielle aspektet ved kulturvernet slik vi har definert det ovenfor. Hva er vel et kulturminne uten de historiske sidene ved det? Disse blir belyst ved å utgi publikasjoner (årbøker, bygdebøker, enkeltstående temabøker m.m.), og det er i dag slik at historielagene må betale mva. på de fleste publikasjonene sine. Unntak finnes i mva-loven, men de er ikke mange. Historielagene finansierer storparten av aktiviteten sin på utgivelser, men merverdiavgiften er tung å bære for mange. Og den innebærer en større utsalgspris for produktet, noe som igjen påvirker salget av det. Vi må også huske på at publikasjonen er resultatet av frivillig arbeid. Landslaget ber derfor om at det tas inn en bestemmelse i mva-loven som gir momsfratak for publikasjonsvirksomheten til frivillige organisasjoner.

Pkt. 5. Partnerskap og samarbeid

I forhold til det omfanget på frivillige lag og foreninger som finnes på kulturvernfeltet, er det lite i utredningen som omhandler dette (s. 73-79). Det ville være ønskelig med en større vektlegging av frivillige organisasjoners rolle og en sterkere konkretisering av tiltak for å samordne offentlig og frivillig kulturverninnsats på en bedre og mer hensiktsmessig måte.

Det finnes i dag nær 600 historielag med omkring 100 000 medlemmer. Mer enn 430 av disse lagene er organisert i Landslaget for lokalhistorie, med et medlemstall på rundt 80 000. Det finnes ett eller flere historielag i over 85% av landets kommuner, og dette er et viktig poeng å understreke etter som en stor del av det offentlige kulturvernansvaret er foreslått overført til kommunene. Historielagene er sentrale aktører i det lokale kulturvernet, noe som også kommer fram i vår undersøkelse fra 2001, foretatt i samarbeid med Norsk museumsutvikling. Den viser bl.a. at historielagene har et bredt samarbeid lokalt, med kommunen, biblioteket, skolene, reiselivet, museer, andre lag/foreninger m.m.

Utredningen peker på samarbeidet mellom det offentlige og de frivillige organisasjonene (s. 74), og at dette initiativet kommer fra organisasjonene selv. Dette bekreftes gjennom *Røtter og vekst*, hvor anseelse fra lokal forvaltning er et av elementene som fører til at lagene oppfatter sin virksomhet som god og meningsfylt. Å bruke historielagene og tilsvarende organisasjoner som høringsinstanser, vil derfor være et steg i riktig retning. Landslaget ser at man i utredningen har gode intensjoner i denne retning, men at man mangler forslag til tiltak. Med tanke på Landslagets store medlemsmasse, kan organisasjonen være en mulig samtalepartner i det videre arbeidet. En utfordring i den statlige kulturminnepolitikken vil derfor være å finne det riktige balansepunktet mellom overføringer på lokalt nivå, og stimuleringen til samarbeid mellom offentlig og frivillig kulturvernarbeid.

Pkt. 6. Kompetanseoppbygging og utdanning

En stor del av det arbeidet som i dag utføres ved museene/bygdetunene, er basert på frivillighet, som dokumentert i Landslagets undersøkelse. Men dette arbeidet er avhengig av hjelp fra faglig hold, og det er ikke sikkert det er så lett å få tak i den når man trenger den. Det kan ofte være nødvendig å betale for den, og den kan være for dyr. Mange lag etterlyser f.eks. kurs innen restaurering og andre praktiske oppgaver, slik at de selv kan utføre arbeidet.

Det kan ellers være slik at et museum som har fast ansatt(e), ikke besitter tilstrekkelig kompetanse.

Det er derfor nødvendig å sørge for en kompetanseheving av det personellet som allerede befinner seg innen kulturminnevernet, ved f.eks. kursing, men også ved å få ansatt faglig kvalifiserte personer ved flere museer/bygdetun enn det er i dag.

Satsingen på museene som er skissert i den foreliggende utredningen (s. 80-85), særlig innen formidling, er viktig og riktig. Likeså de forslag som utvalget kommer med når det gjelder utdanning (s. 113-126). Den økonomiske siden som også ligger bak de foreslåtte tiltakene må selvsagt forutsettes løst.

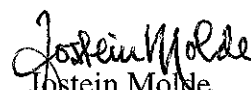
Sluttord

Landslaget for lokalhistorie har i det foregående pekt på momenter i NOU'en som særlig angår de frivillige organisasjonene, representert ved våre medlemmer, historielagene. Som det også framheves i utredningen, gjør de frivillige en svært viktig innsats for kulturminnevernet. Denne frivilligheten er det viktig å ta vare på, og det kan bl.a. skje ved at det offentlige tilfører ressurser i tilstrekkelig grad, i første rekke økonomiske. I utredningen foreslås det også at driftsstøtten fra det offentlige til de frivillige organisasjonene blir styrket, og dette er noe vi naturlig nok støtter fullt ut.

Vennlig hilsen

Birger Lindanger /s/
Styreleder

Audhild Brødreskift /s/
Prosjektleder Historielagsundersøkelsen

Jostein Molde
Sekretariatsleder

Vedlegg: Rapporten *Røtter og vekst. Historielagenes omfang og aktivitet 2000*